

LEVENDE LEERLIJN BETEKENISVOL SAMENWERKEN

Voor aankomende professionals in het sociale domein

#SWAG

 ZonMw

Patricia Akkermans en Julia Stempel

12 november 2020

Dit product is tot stand gekomen in opdracht van het lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd- en Opvoedhulp en met financiering van ZonMw.

Met dank aan:

Leergemeenschap SWAG (Samen Werken aan Ambulante Gezinshulp) van de Academische Werkplaats Jeugd Inside Out Nijmegen.

INHOUD

1	INLEIDING	1
2	HET BELANG VAN EEN LEERLIJN BETEKENISVOL SAMENWERKEN	2
2.1	Het belang van betekenisvol samenwerken in de context van de cliënt en zijn netwerk.	2
2.1.1	De kwaliteit van de samenwerkingsrelatie als een van de werkzame factoren.....	2
2.1.2	Shared decision making.....	3
2.2	Het belang van betekenisvol samenwerken in het sociale domein	3
2.2.1	Integrale samenwerking.....	3
2.2.2	Ontwikkelingen in het sociale domein.....	3
2.2.3	Interprofessionele samenwerking.....	4
2.2.4	Aandacht voor de competentie Samenwerken binnen opleidingen in het sociale domein	5
2.2.5	Academie Mens en Maatschappij van de HAN en het thema Samenwerken.....	5
3	OPBOUW EN COMPLEXITEIT VAN EEN LEERLIJN BETEKENISVOL SAMENWERKEN	6
3.1	Opbouw in complexiteit en zelfstandigheid.....	6
4	EINDKWALIFICATIES BETEKENISVOL SAMENWERKEN OP BACHELOR-EN MASTERNIVEAU	7
4.1	Eindkwalificaties Betekenisvol Samenwerken op bachelorniveau	7
4.2	Eindkwalificaties Betekenis Samenwerken op masterniveau	8
4.3	Koppeling van de bachelor eindkwalificaties aan de bachelor Dublin Descriptoren	9
5	AANBEVELINGEN VOOR DOORONTWIKKELING VAN DE LEERLIJN BETEKENISVOL SAMENWERKEN	10
5.1	Maak in het curriculum inzichtelijk op welke manier samenwerken onderdeel uitmaakt van het beroep.	10
5.2	Maak van de leerlijn een levende kennislijn	10
5.3	Zorg voor kennisdeling en kennisontwikkeling samen met het werkveld.....	10
5.4	Zorg voor een duidelijke opbouw in de kennisbasis van de leerlijn	10
5.5	Zorg voor een goed leerklimaat waarin docenten en studenten samen over betekenisvolle samenwerking leren	11
6	ONDERZOEKSAGENDA	13
6.1	Waar zitten wat ons betreft nog hiaten in het huidige competentieniveau van (startbekwame) professionals in het sociale domein?	13
7	GERAADPLEEGDE BRONNEN	14

1 INLEIDING

Professionals in het sociale domein opereren grofweg in twee contexten: in die van de cliënt/klant/burger en in de (inter)professionele of interdisciplinaire context.

Binnen de cliëntcontext hebben zij daarbij te maken met individuen en een collectief (zoals de buurt, het gezin, het systeem) dat samenwerkt aan gemeenschappelijke doelen.

Een voorbeeld waarbij het individuele niveau verweven is met het collectieve: de sociaal werker die buurtbewoners activeert en/of ondersteunt in hun initiatief om een buurtsupermarkt te 'runnen' met en door vrijwilligers.

Deze professional speelt een belangrijke rol in het leggen van verbindingen en in het creëren van netwerken om een samenwerkingsrelatie (of alliantie) tot stand te brengen.

De wijze waarop we de zorg-, hulp-, en dienstverlening georganiseerd hebben, maakt dat werkers in het sociale domein vaak van doen hebben met meerdere hulpverleners en/of meerdere hulpvragers waarmee men moet samenwerken. Dit zien we onder andere terug in de hulpverlening aan zg. gezinnen met meervoudige en complexe problemen, waarbij meerdere hulpverleners en andere betrokkenen zich bezighouden met een gezinssysteem. Een goede alliantie met en rondom het gezin blijkt dan van belang om resultaten met de hulpverlening te realiseren.

Alliantiegericht werken met cliënten/burgers en hun netwerk en samenwerken in een professioneel netwerk is in het sociale domein een belangrijk onderdeel van de dagelijkse beroepspraktijk. Deze verschillende vormen van samenwerken vatten we in deze leerlijn samen in een brede term Betekenisvol Samenwerken.

Onder Betekenisvol Samenwerken verstaan we een manier van samenwerken waarbij gewerkt wordt naar een gezamenlijk overeengekomen doel (of product) en de weg daarnaar toe een gezamenlijk proces is met wederzijdse betrokkenheid van alle belanghebbenden.

In dit document wordt een eerste versie uitgewerkt van de leerlijn Betekenisvol Samenwerken.

2 HET BELANG VAN EEN LEERLIJN BETEKENISVOL SAMENWERKEN

In een leerlijn Betekenisvol Samenwerken richten we ons op het belang van samenwerken in verschillende contexten. In dit hoofdstuk onderbouwen we eerst het belang van betekenisvol samenwerken in de context van de cliënt en zijn netwerk. Daarna belichten we het belang hiervan in de context van de ontwikkelingen in het sociale domein.

2.1 Het belang van betekenisvol samenwerken in de context van de cliënt en zijn netwerk.

2.1.1 De kwaliteit van de samenwerkingsrelatie als een van de werkzame factoren

Naast onderzoek naar effectieve interventies als zijnde specifiek werkzame factoren (evidence based treatment- en onderzoek) is er de laatste jaren ook steeds meer aandacht voor algemeen werkzame factoren (de zog. common factors of interventie-nonspecifieke factoren) en hun effect op de resultaten van de hulpverlening. Het gaat dan om factoren die ongeacht de doelgroep en de methode of interventie die ingezet wordt, bevorderend is voor het resultaat van de hulp.

De samenwerkingsrelatie tussen cliënt en hulpverlener (ook wel de alliantie genoemd) is zo'n factor. Naast bijvoorbeeld cliëntfactoren (zoals bv. intellectueel vermogen) of hulpverlenersfactoren (zoals bv. ervaring en een niet-veroordelende houding) is de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie tussen hulpverlener(s) en cliënt(en) een belangrijke voorspeller voor resultaat van hulp.

Voor een volledig overzicht van alle algemeen werkzame factoren verwijzen we je naar publicaties van Barnhoorn, e.a. 2013; Pijnenburg, 2010; Pijnenburg & Van Hattum, 2016; Van Yperen, Van der Steege, Addink & Boendermaker, 2010; Zoon & Berg- le Clerq, 2014.

Het begrip alliantie verwijst naar de kracht van de samenwerkingsrelatie tussen cliënt en hulpverlener. In deze samenwerkingsrelatie speelt de persoonlijke band tussen de cliënt en zijn hulpverlener een rol (ook wel de 'klik' genoemd), maar daarnaast is ook de overeenstemming die zij bereiken over het doel en over de werkwijze waarmee dit doel gerealiseerd kan worden van belang (Bordin, 1979; Elvins & Green, 2008).

Over de behandeling van volwassenen zijn grote hoeveelheden studies verschenen waarin de samenwerkingsrelatie een belangrijke voorspeller blijkt voor het behandelresultaat, los van het type behandeling en de problematiek (Horvath & Bedi, 2002; Horvath, Del Ree, Flückiger & Symonds, 2011).

Het laatste decennium is ook in de jeugd- en gezinstherapie waardevol onderzoek naar alliantie verschenen (zie bv. de meta-analyses van Friedlander, Escudero, Heatherington & Diamond, 2011; McLeod, 2011; Shirk, Karver & Brown, 2011; Welmers – van de Pol, e.a. 2017), als ook een systematische review vanuit het lectoraat Werkzame Factoren in de Jeugd-en Opvoedhulp (De Greef, Pijnenburg, Van Hattum, McLeod & Scholte, 2016).

Bevindingen van deze studies vertonen sterke overeenkomst met de bevindingen in de volwassenentherapie; over het algemeen zien we dat een positieve samenwerkingsrelatie significant samenhangt met positievere uitkomsten van de therapeutische behandeling. Uit de studies valt echter ook te concluderen dat verder onderzoek naar de werking van alliantie op behandelresultaat in specifieke situaties noodzakelijk is. Denk hierbij bijvoorbeeld aan situaties waarbij sprake is van gedwongen hulpverlening of in de begeleiding aan migrantengezinnen. Ook zien we dat winst te behalen valt als het gaat om het bereiken van overeenstemming over het doel en de weg die gevolgd wordt om het doel te realiseren: de zog. taakalliantie (o.a. De Greef, e.a., 2016).

Voorts wordt duidelijk uit onderzoek dat (samenwerkings)interventies, gericht op het systeem als geheel, bijvoorbeeld op problematische gezinspatronen, en op de context van het systeem veelal leiden tot betere resultaten dan interventies, gericht op een jongere alleen (o.a. Tanner-Smith, Wilson & Lipsey, 2013; Lock, Le Grange & Agras, 2010). Dit vraagt van de sociaal werker om het kunnen aangaan van samenwerkingsrelaties met meerdere betrokken gezinsleden en met het netwerk van een gezin; in de literatuur ook wel het aangaan van meervoudige allianties genoemd.

2.1.2 Shared decision making

De laatste jaren is er ook steeds meer aandacht voor de kracht van shared decision making in het hulpverleningsproces. In het Nederlands is deze term vertaald als 'gedeelde besluitvorming' of 'samen beslissen'. Onderzoek laat zien dat het gezamenlijk maken van een probleemanalyse (vraagverheldering) en het samen stellen van doelen (planvorming) door professional en cliënt, waarbij regie en zeggenschap zoveel mogelijk bij de cliënt wordt gelaten een positief effect heeft op het resultaat van de hulpverlening (Van Arum, S., Redeker, I., Stouthard, L., Verweij, S., Van Xante, H., 2020). De mate waarin dit ook daadwerkelijk gebeurt laat ruimte zien voor verbetering. Voor meer informatie over samen met jongeren en ouders beslissen over passende hulp, verwijzen we naar de zogenoemde richtlijn (NIP, BPSW, & NVO, 2018).

2.2 Het belang van betekenisvol samenwerken in het sociale domein

2.2.1 Integrale samenwerking

Naast een-op-een samenwerking tussen een hulpverlener en cliënt(en) zien we dat in steeds meer casussen samengewerkt wordt tussen meerdere hulpverleners. Dit zien we onder andere terug in de hulpverlening aan zg. gezinnen met meervoudige en complexe problemen, waarbij meerdere hulpverleners en andere betrokkenen zich bezighouden met een gezinssysteem. In deze context wordt er gesproken van integrale samenwerking. Integrale samenwerking wordt gedefinieerd als zowel passende (bij de cliënt/het systeem) als ook samenhangende hulpverlening (tussen verschillende organisaties/hulpverlenende instanties) (Verheijden & de Lange, 2016).

In een landelijk onderzoeksprogramma waarin Movisie, Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, Nederlands Jeugdinstituut, Vilans en de Werkplaatsen Sociaal Domein de krachten bundelen om samen met professionals en beleidsmakers kennis en expertise over integraal werken te ontwikkelen en toegankelijk te maken wordt als een van de werkzame factoren van integraal samenwerken in de wijk ook de kwaliteit van de samenwerkingsrelatie benoemd (Van Arum, Verweij, Van der Veer, 2018). Daarmee wordt betekenisvol (kunnen) samenwerken ook als een belangrijke competentie aangemerkt in interprofessionele teams.

2.2.2 Ontwikkelingen in het sociale domein

In de afgelopen jaren is in het sociale domein veel beweging ontstaan. Sinds 2015 valt de uitvoering van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (WMO), de Wet op de Jeugdzorg en de Participatiewet onder de verantwoordelijkheid van gemeenten. Dit houdt in dat alle verantwoordelijkheden voor de eerstelijnszorg en welzijn vanuit de nationale overheid is verschoven naar de gemeenten. Hierdoor is de maatschappelijke en gezondheidszorg in Nederland vanaf 2015 aanzienlijk veranderd (Veldheer et al, 2012). Uitgangspunten van de drie wetswijzigingen zijn dat mensen in staat worden gesteld zo lang mogelijk thuis te wonen, zorg en ondersteuning zo dicht mogelijk bij de cliënt te organiseren door in de wijk sector-overstijgende zorg aan te bieden en mantelzorgers nauw bij de zorg te betrekken.

Tevens werd de noodzaak duidelijk, om zowel als sociale professionals meer samen te werken, als ook de beroepsidentiteit te verstevigen, en tegelijkertijd vanuit het oogpunt van participatie de burger meer regie te laten voeren. In het rapport “Meer van waarde” (kwaliteitsimpuls en ontwikkelrichting voor het hoger sociaal agogisch onderwijs) in 2015 werden drie ontwikkelrichtingen in de maatschappelijke transitie gezien: de doorontwikkeling van de netwerksamenleving, de druk op de overheidsfinanciën en de decentralisatie van sociaal beleid.

“Gemeenten worden geacht zorg, jeugdzorg en participatie op een zuiniger manier met meer kwaliteit te leveren dan thans het geval is. Burgers worden geacht meer zelf te doen, en de voorzieningen moeten effectiever worden ingezet. Dit vraagt om een andere houding van sociale professionals en een navenante afstemming daarop van de opleidingen.” (p.8)

De overheid stuurt erop aan dat mensen zelf de regie nemen en daar hun netwerk in betrekken. Professionals in het sociale domein zullen steeds vaker werken in multidisciplinaire of interprofessionele teams waar ook de burger/cliënt deel van uitmaakt of zelfs (zo mogelijk) de regie van voert (zie ook de alinea over shared decision making).

Het gaat hierbij niet alleen om een integrale aanpak van de problemen van cliënten/burgers op verschillende leefgebieden in hun samenhang, maar ook om interprofessionele samenwerking.

Gezien het belang van integrale en interprofessionele samenwerking is het daarom niet verwonderlijk dat binnen een aantal landelijke kenniscentra zoals Movisie en NJI en op kennisagenda's zoals de Nationale Wetenschapsagenda en ZonMw verschillende projecten of onderzoeken gaande zijn of op de agenda staan rondom (integrale) samenwerking en samenwerkingskwesties in het sociale domein.

2.2.3 Interprofessionele samenwerking

Er is een groeiend besef dat interprofessionele samenwerking nodig is om kwalitatief goede, persoonsgerichte eerstelijns zorg te bieden aan cliënten met complexe problematiek (Watson, Townsley & Abbot, 2002)

Een veel gebruikte definitie van interprofessionele samenwerking in de gezondheidszorg is de definitie vanuit de WHO (World Health Organisation, 2010), die spreekt over 'collaborative practice in healthcare'.

Interprofessionele samenwerking is zorg of dienstverlening, waarbij twee of meer professionals van verschillende professies samenwerken, waarbij een gezamenlijk doel is geformuleerd dat bijdraagt aan het bieden van de hoogste kwaliteit van zorg aan de cliënt(en) (WHO, 2010).

In een review naar theoretische en empirische studies over interprofessionele samenwerking wordt ontdekt dat onder de veelheid aan definities vijf onderliggende concepten een rol spelen: 'delen', 'partnerschap', 'macht', 'onderlinge afhankelijkheid' en het 'proces van samenwerking'. Tevens wordt beschreven dat het onrealistisch is te denken dat het simpel bij elkaar brengen van professionals in een team automatisch tot een vruchtbare samenwerking leidt. Daar gaat heel wat investeren in en ontwikkelen van samenwerkingscompetenties aan vooraf (D'Amour, Ferrada-Videla, San, & Beaulieu, 2005 p.126)

Opvallend is dat in deze onderzoeken naar interprofessionele samenwerking het perspectief van de cliënt/burger hierbij niet meegenomen is, terwijl alleen deze het effect van de interprofessionele samenwerking op de hem geboden zorg-en dienstverlening kan legitimeren (D'Amour, Ferrada-Videla, San, & Beaulieu, 2005 p.126).

Het ontstaan van een netwerksamenleving met daarin een aanpak gericht op integrale samenwerking met cliënten/burgers en andere professionals vraagt om investeringen en doorontwikkelingen in de opleidingen van professionals in het sociale domein. In haar boek “De nieuwe route” (2016) beschrijft

Anke Siegers, dat de mate van eigenaarschap, regievoering en verantwoordelijkheid voor het proces bij betrokkenen, de motivatie voor verandering bij mensen essentieel positief beïnvloed. Hierbij speelt de professionele houding voor integrale samenwerking een essentiële rol.

2.2.4 Aandacht voor de competentie Samenwerken binnen opleidingen in het sociale domein

Het realiseren van een goede, werkzame en effectieve samenwerkingsrelatie en deze onderhouden met alle betrokkenen vergt een vaardigheid en een kunde (en misschien ook wel een kunst) die hedendaagse professionals in het sociale domein moeten kunnen en zelfs zouden moeten belichamen. Gezien de huidige wetgeving en door de transitie is het een kernkwalificatie die we moeilijk kunnen overschatten. Het is daarom niet meer dan logisch dat we gezien de ontwikkelingen in het sociale domein in de beroepsontwikkeling van (aankomende) sociale professionals veel aandacht besteden aan samenwerken.

Dit belang zien we onder andere terug in het landelijk opleidingsdocument Sociaal Werk (2017, blz. 27), waaraan vijf landelijke opleidingsoverleggen (loo) meegewerkt hebben: het Loo Social Work, het Loo Cultureel Maatschappelijke Werk en Dienstverlening, het Loo Sociaal Pedagogische Hulpverlening en het Loo Pedagogiek (2017, blz. 27). In dit document worden drie kerntaken van de professional in het sociale domein beschreven, de eerste heeft direct betrekking op samenwerken: 'professionals sociaal werk bevorderen sociaal functioneren van mensen en hun netwerken op methodische wijze, evidence based of practice based' (2017, blz. 26). De kerntaken van de sociaal werker worden in het document verder gespecificeerd, en een van de 10 opleidingskwalificaties is als volgt geformuleerd:

'Professionals sociaal werk dragen bij aan interdisciplinaire en interprofessionele samenwerking binnen of tussen (professionele) netwerken. Dat doen ze op zodanige wijze dat mensen, netwerken en gemeenschappen hun eigen doelstellingen kunnen halen.'

Niet alleen interdisciplinair en interprofessioneel dient de professional in het sociale domein zich in samenwerken te bekwamen. Ook op individueel en systeemniveau wordt het belang van het aan kunnen gaan van een positieve samenwerkingsrelatie als een belangrijke kwalificatie van de sociaal werker gezien. In het landelijk opleidingsdocument wordt dit in een aantal generieke kwalificaties omschreven als dat de sociaal werker in wederkerigheid en in samenspraak met cliënten dient te werken (2017, blz. 25-26).

Dit landelijk opleidingsdocument is door sommige afzonderlijke opleidingen weer verder aangescherpt zoals bijvoorbeeld in het landelijk opleidingsdocument pedagogiek dat het individueel niveau en het belang van samenwerken in kerntaak 1 "opvoeden en ondersteunen" als volgt concretiseert: De professional... "1. Onderhoudt een pedagogische (werk)relatie met (groepen) kinderen, jongeren, ouders en mede-opvoeders. 2. Stimuleert systemisch en diversiteitssensitief de ontwikkeling van kinderen en jongeren in de opvoedingssituatie"(2018, blz. 16).

2.2.5 Academie Mens en Maatschappij van de HAN en het thema Samenwerken

Binnen de Academie Mens en Maatschappij van de HAN is het thema samenwerken een speerpunt voor onderzoek. Dit speerpunt is, naast het speerpunt burgerschap en sociale rechtvaardigheid, in samenspraak met de opleidingen binnen de academie en met partners in het werkveld voor de komende jaren op de agenda gezet. In een notitie over deze onderzoeksprogrammering worden de relatie met het werkveld en de relevantie van de speerpunten beschreven. Hierbij wordt het volgende

geconstateerd: “Het realiseren van een goede, werkzame samenwerking is een complexe en zeer onderschatte activiteit.” (notitie onderzoeksprogrammering HS, 2020, p.4)

In het onderzoek naar het optimaliseren van de samenwerking gaat het dan o.a. om hoe het samenwerken met meerdere gezinsleden, buurtbewoners of met meerdere professionals vorm te geven, hoe daarbij meervoudige perspectieven op de situatie in een gezin of buurt te achterhalen, hoe in gezamenlijkheid tot de formulering van kwesties te komen en hoe daarbij meerzijdig partijdig te handelen, hoe te komen tot gezamenlijke doelperceptie en tot een veilige setting waarin betrokkenen hun bijdrage ook kunnen en mogen leveren, etc.. De mogelijkheden voor het onderwijs worden op het gebied van kennisvernieuwing gezien, met name voor kerntaken en competenties zoals samenwerken en contact maken.

3 OPBOUW EN COMPLEXITEIT VAN EEN LEERLIJN BETEKENISVOL SAMENWERKEN

Onder betekenisvol samenwerken verstaan we dus verschillende vormen van samenwerken in verschillende contexten en op verschillende niveaus van complexiteit zoals:

- het ontwikkelen van een op samenwerking gerichte houding
- een één-op-één professionele samenwerkingsrelatie aan kunnen gaan met een hulpvrager en deze kunnen onderhouden
- een meervoudige samenwerkingsrelatie aan kunnen gaan met meerdere hulpvragers en onderhouden
- een meervoudige samenwerkingsrelatie aangaan in complexe context
- een meervoudige samenwerkingsrelatie aangaan in complexe context waarbij onvrijwilligheid een rol speelt
- interprofessioneel samenwerken
- Integraal samenwerken
- interdisciplinair samenwerken

Dit vraagt voortdurende aandacht en vorming in de beroepsopleiding van professionals in het sociale domein.

3.1 Opbouw in complexiteit en zelfstandigheid

Binnen bacheloropleidingen is sprake van 3 opleidingsniveaus, de professionele master is aansluitend nog een niveau hoger. De niveaus worden gevormd door 3 parameters die gecombineerd de moeilijkheidsgraad van de opdrachten vormen. Ten eerste is er de rol die de student inneemt; het gaat dan om de verantwoordelijkheidsstructuur en de relaties met belanghebbenden. De tweede parameter is de complexiteit van de taak en de laatste vormt de mate van zelfsturing op de handeling en het product (Vereniging Hogescholen, 2019)

Op niveau 1 heeft de student nog een beperkte verantwoordelijkheid en ook de samenwerkingsrelaties met belanghebbenden zijn relatief eenvoudig. De opdrachten zijn nog tamelijk eenvoudig en enkelvoudig van aard. De opdracht is zeer gestructureerd en de student krijgt veel begeleiding van de docent. Samenwerkingsrelaties die men aangaat zijn op individueel niveau met welwillende en gemotiveerde hulpvragers.

Op niveau 2 en 3 wijzigt de rol die de student inneemt, worden de opdrachten complexer en moet de student steeds zelfstandiger aan de slag. Een samenwerkingsrelatie aangaan vindt dan niet alleen op individueel niveau plaats met welwillende cliënten, maar ook met meer complexe hulp al dan niet in een gedwongen kader en met het systeem van een cliënt. Feedback vragen naar de ervaren samenwerking in een één-op-één samenwerkingsrelatie en het belang hiervan wordt geïntroduceerd en aangeleerd.

Naast bovenstaande wordt op niveau 3 samenwerking verbreed naar het aangaan van meervoudige samenwerkingsrelaties met cliënten waarbij ook meerdere hulpverleners betrokken kunnen zijn van binnen en buiten de eigen organisatie. Op dit niveau wordt het belang van monitoring van meervoudige en interprofessionele samenwerkingsrelaties onder de aandacht gebracht en welke instrumenten er zijn om deze te meten en monitoren.

Op masterniveau (niveau 4) wordt naast alle basisvaardigheden rondom samenwerken verwacht dat de student regie kan voeren vanuit meervoudig perspectief. Dat deze het samenwerken kan regisseren. Op dit niveau mag men verwachten dat de professional kan bijdragen aan kennisontwikkeling over (meervoudig) samenwerken en daarmee een bijdrage levert aan professionalisering van het vak en van collega's.

4 EINDKWALIFICATIES BETEKENISVOL SAMENWERKEN OP BACHELOR-EN MASTERNIVEAU

Uit onderzoeken en uit literatuur die geraadpleegd is kunnen we eindkwalificaties voor Betekenisvol Samenwerken op bachelor- en masterniveau destilleren. Zie hiervoor ook de bronnenlijst behorende bij dit document.

4.1 Eindkwalificaties Betekenisvol Samenwerken op bachelorniveau

De startbekwame professional in het sociale domein laat in samenwerking zien dat:

1. Hij kennis heeft van het belang van samenwerken en welke factoren daarbij een rol spelen (zoals 'delen', 'partnerschap', 'macht', 'onderlinge afhankelijkheid')
2. Hij kennis heeft van recente onderzoeksresultaten van werkzame factoren van professionele samenwerking
3. Hij een vruchtbare betekenisvolle samenwerking tot stand brengt en in stand houdt
4. Hij de vaardigheden en de houding laat zien die noodzakelijk zijn om mensen met elkaar in gesprek te brengen
5. Hij gespreksvaardigheden laat zien die samengevat kunnen worden als de kunst van het vragen stellen, het verbinden van perspectieven en hij voorstellen kan doen in lijn met de context en de belevingswereld van de cliënt
6. Hij naast het opbouwen en onderhouden van een emotionele band ook aan het taakgerichte aspect van de samenwerkingsrelatie werkt
7. Hij zich in de uitvoeringspraktijk meevoelend verbindt (sympathie voelt), zich onpartijdig toont (empathie toont) en over meervoudige partijdige betrokkenheid beschikt, afhankelijk van wat op het moment de meest geschikte houding is
8. Hij eigen en andersmans werkwijzen en inzichten ter discussie stelt
9. Hij samenwerking monitort met inzet van monitoringsinstrumenten

4.2 Eindkwalificaties Betekenis Samenwerken op masterniveau

Afgestudeerde professionele masters werken in een beroepsgerichte context aan complexe praktijkvraagstukken. Ze doen dit vanuit een stevige theoretische kennisbasis, onderzoeksmatige methoden en attitude. Ze handelen professioneel vanuit een ethisch en moreel besef en zijn autonoom en reflectief. Zij zijn doorgeweerd naar een gevorderd niveau en tonen meesterschap in hun discipline. Zij werken hierin zelfstandig en interprofessioneel samen in diverse netwerken en dragen bij aan kenniscreatie en innovatie (Professionele masterstandaard, 2019).

Voor een leerlijn betekenisvol samenwerken op masterniveau zijn de volgende eindkwalificaties volgend op het bachelorniveau aanvullend geformuleerd.

Een master in het sociale domein laat in samenwerking zien dat

1. Hij het niveau van betekenisvol samenwerken op bachelorniveau beheerst en belichaamt
2. Hij een rolmodel is in samenwerking en zich profileert als iemand die over vaardigheden, betrokkenheid en rationaliteit in gespreksvoering beschikt
3. Hij congruent handelt: hij zegt wat hij doet, laat het zien en maakt het aldus waar
4. Hij bijdraagt aan kennisontwikkeling over (meervoudige) samenwerking
5. Hij bijdraagt aan professionalisering van het vak en van collega's
6. Hij samenwerkt in dialoog en demonstreert en uitlegt wat hij doet.
7. Hij samenwerken bevordert door vooruit te denken en daarbij een kritische, tactische of strategische houding in te nemen
8. Hij regie neemt in samenwerkingskwesities vanuit meervoudig perspectief
9. Hij feedback organiseert op zijn en andermans professioneel handelen

4.3 Koppeling van de bachelor eindkwalificaties aan de bachelor Dublin Descriptoren

Dublin descriptor	Eindkwalificaties	Uitwerking voor betekenisvol samenwerken
1 kennis en inzicht	1, 2	De hbo bachelor zorgt ervoor dat hij aantoonbare kennis van en inzicht in de wetenschappelijk onderliggende concepten op het gebied van betekenisvol samenwerken meeneemt in zijn handelen.
2 toepassen van kennis en inzicht	3, 4, 5, 6	De HBO bachelor draagt zorg voor betekenisvolle samenwerkingsverbanden en zet zijn expertise hiervoor in. Hij ondersteunt bestaande betekenisvolle samenwerkingen, jaagt aan en initieert waar nodig mogelijke afstemming en overeenstemming tussen betrokkenen in zijn werk in het sociaal domein. Hij past de benodigde vaardigheden voor een vruchtbare samenwerking toe.
3 oordeelsvorming	7	De HBO bachelor is in staat om doelgericht aan te sluiten en resultaatgericht aan te spreken om tot een gezamenlijk doel te komen met een meerpartijdige betrokkenheid en vanuit meerdere perspectieven.
4 communicatie	8	De HBO bachelor neemt de betrokkenen in het proces van een goede samenwerking mee, informeert, en maakt zijn eigen en andermans werkwijzen en inzichten bespreekbaar.
5 leervaardigheden	9	De HBO bachelor begrijpt dat hij deel is van de situatie en de context waarin hij handelt en hij samen met alle betrokkenen lerende is.

5 AANBEVELINGEN VOOR DOORONTWIKKELING VAN DE LEERLIJN BETEKENISVOL SAMENWERKEN

In dit laatste hoofdstuk volgen aanbevelingen om de leerlijn Betekenisvol Samenwerken door te ontwikkelen. De volgorde van de aanbevelingen zijn willekeurig.

5.1 Maak in het curriculum inzichtelijk op welke manier samenwerken onderdeel uitmaakt van het beroep.

In het curriculum en bij voorkeur bij ieder relevant programma of module wordt expliciet gemaakt op welke wijze betekenisvolle samenwerking en een op samenwerking gerichte houding relevant is voor de ontwikkeling tot professional. Hierbij worden als het kan zoveel mogelijk voorbeelden gebruikt van (praktijk)onderzoek, niet alleen van onderzoek door wetenschappers maar ook (praktijk)onderzoek van professionals in het sociale domein (bijvoorbeeld van studenten Master Social Work of Master Pedagogiek). Laat zien hoe monitoring en monitoringinstrumenten een plek (kunnen) hebben in de dagelijkse praktijk van professionals. De rol van de docent is belangrijk bij de ontwikkeling van een (positieve) houding van de student ten aanzien van samenwerking. Een docent zou in zijn manier van lesgeven en omgang met studenten en collega's een goed voorbeeld van samenwerking moeten zijn. Practice what you preach zou het uitgangspunt van de docent moeten zijn.

5.2 Maak van de leerlijn een levende kennislijn

Creëer een digitaal platform waarop de leerlijn betekenisvol samenwerken steeds geactualiseerd wordt. Zet hier een kennisbank op met links naar interessante artikelen en onderzoeken, en beschikbare evidence based methoden en instrumenten die de samenwerking helpen bevorderen.

5.3 Zorg voor kennisdeling en kennisontwikkeling samen met het werkveld

Zet projecten of leergemeenschappen op waarin docenten, onderzoekers, beleidsmakers van organisaties en gemeente, studenten en professionals in het sociale domein met elkaar kennisdelen, kennis en instrumenten ontwikkelen en samenwerken rondom samenwerkingskwesties. Een voorbeeld hiervan is de Leergemeenschap SWAG (Samen Werken aan Ambulante Gezinszorg).

5.4 Zorg voor een duidelijke opbouw in de kennisbasis van de leerlijn

Bepaal een minimum aan kennisbasis voor ieder niveau zodat het kijkkader (Van Hattum¹, Brummel, Van Mourik, Kemper, Menheere, Wesselink & Oostrik, 2019) gebruikt kan gaan worden om een op samenwerking gerichte houding te ontwikkelen. Denk hierbij aan de systeemtheorie, communicatietheorie, sociaal constructivisme, empowerment, krachtgericht en oplossingsgericht werken. Hierdoor kan zich de aankomende professional kennis, houding en vaardigheden eigen maken

die zowel voor het afstemmen en het overeenstemmen met cliënten nodig zijn. Neem hier ook de benodigde kennis over interprofessioneel samenwerken in mee.

5.5 Zorg voor een goed leerklimaat waarin docenten en studenten samen over betekenisvolle samenwerking leren

Studenten leren goed door het werken aan urgente vraagstukken: Deze komen ze in de praktijk tegen. Centraal in het leerproces staat de koppeling van de praktijkervaringen aan de theorie. Dit vraagt zowel van studenten als ook van docenten veel: de student wordt gevraagd zeer zelfstandig te werken en de docent om meerdere rollen in te nemen en een verbinding te kunnen leggen tussen praktijk en onderwijs. Ook wordt van hem gevraagd om steeds meer in de driehoek te werken. Het werken tussen praktijk, onderwijs en onderzoek vraagt om vaardigheden in samenwerken en verbinden. Zorg er in de opleiding voor dat docenten die in het onderwijs samen met de studenten met betekenisvolle samenwerking aan de slag gaan, de mogelijkheid en ruimte krijgen om hierover te reflecteren, eigen kennis te actualiseren en idealiter samen met studenten blijven leren.

AANBEVELINGEN

Leerklimaat

Zorg voor een goed leerklimaat waarin studenten en docenten samen leren aan de hand van urgente vraagstukken rondom samenwerken.

Kennisdeling

Samen met het werkveld kennis delen en ontwikkelen: docenten, onderzoekers, beleidsmakers van gemeentes en organisaties, studenten en professionals

Levende leerlijn

Zorg ervoor dat de leerlijn door een digitaal platform verrijkt wordt. Bouw een kennisbank op waarin relevant en nieuwe artikelen, ervarings- en praktijkkennis gedeeld kunnen worden.

Duidelijke opbouw

In ieder studieprogramma wordt inzichtelijk gemaakt op welke wijze een op samenwerking gerichte houding relevant is.

Samenwerken is onderdeel van het beroep

In ieder studieprogramma wordt inzichtelijk gemaakt op welke wijze een op samenwerking gerichte houding relevant is.

HANsociaal

6 ONDERZOEKSAGENDA

6.1 Waar zitten wat ons betreft nog hiaten in het huidige competentieniveau van (startbekwame) professionals in het sociale domein?

Kennis over algemeen werkzame factoren in de hulpverlening zowel op individueel niveau, als op collectief niveau (gezin en wijk, team). Onderzoek wat het effect is op het resultaat is van de hulpverlening als de professional deze kennis wel doelbewust inzet.

Het tot stand brengen en onderhouden van de taakalliantie met een client/burger/professional. Onderzoek hoe en op welke wijze de professional hier gericht aan kan gaan werken binnen de samenwerkingsrelatie. Welke interventies zijn helpend?

Meervoudige samenwerkingsrelaties aan kunnen gaan. Onderzoek hoe de sociale professional nu intervenueert in een meervoudige samenwerkingsrelatie en wat deze nodig heeft om binnen het systeem te kunnen bijdragen aan gezamenlijke doelperceptie en de veiligheid in het systeem

Onderzoek wat de professional nodig heeft om de regie van een client en/of gezin bij hem of hen te laten en te komen tot gedeelde besluitvorming.

Het besef en het omgaan met macht en afhankelijkheid in een samenwerkingsrelatie. Hoe kom je vanuit het paradigma 'controleren' naar 'samen zorgen dat..'

Last but not least het besef dat betekenisvol samenwerken een levend proces is en geen statisch gegeven!

7 GERAADPLEEGDE BRONNEN

- Barnhoorn, J., Broeren, S., Distelbrink, M., De Greef, M., Van Grieken, A., Jansen, W., Pels, T., Pijnenburg, H., & Raat, H. (2013). Cliënt-, professional- en alliantiefactoren: hun relatie met het effect van zorg voor jeugd. Verkenning van kennis en kennishiaten voor het ZonMw-programma Effectief werken inde jeugdsector. Geraadpleegd op 5 mei 2016, van http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/De-impact-vancliënt-professional_5240_web.pdf
- Bolt, A. (2017). Het gezin centraal. Handboek voor ambulant hulpverleners. Amsterdam: SWP.
- Bordin, E.S. (1979). The generalizability of the psychoanalytic concept of the working alliance. *Psychotherapy: Theory, Research and Practice*, 16, 3, p. 252-260.
- Boutellier, H., & Jansen, I. (2014). Rapport "Meer van waarde- kwaliteitsimpuls en ontwikkelrichting voor het hoger sociaal agogisch onderwijs". Den Haag: Vereniging Hogescholen.
- Cauffman, L. (2001). Oplossingsgericht management: Simpel werkt het best... 's Gravenhage: Lemma.
- D'Amour, D., Ferrada-Videla, M., San, M. R., & Beaulieu, M. (2005). The conceptual basis for interprofessional collaboration: Core concepts and theoretical frameworks. *Journal of Interprofessional Care*, 19 Suppl 1, 116-131. <https://doi.org/10.1080/13561820500082677>
- De Greef, M., Pijnenburg, H.M., Van Hattum, M.J.C., McLeod, B.D., & Scholte, R.H.J. (2017). Parentprofessional alliance and outcomes of child, parent, and family treatment: A systematic review. *Journal of Child and Family Studies*, 26, 961-976. doi: 10.1007/s10826-016-0620-5
- Elvins, R. & Green, J. (2008). The conceptualization and measurement of therapeutic alliance: an empirical review. *Clinical Psychology Review*, 28, 1167-1187. doi: 10.1016/j.cpr.2008.04.002.
- Friedlander, M.L., Escudero, V., Heatherington, L., & Diamond, G.M. (2011). Alliance in couple and family therapy. *Psychotherapy*, 48, 25-33. doi: 10.1037/a0022060.
- Horvath, A. O., & Bedi, R. P. (2002). The alliance. In J.C. Norcross (Ed.), *Psychotherapy relationships that work. Therapist contributions and responsiveness to patients* (pp. 37-69). Oxford: Oxford University Press.
- Horvath, A. O., Del Ree, A. C., Flückiger, C. & Symonds, D. (2011). Alliance in individual psychotherapy. *Psychotherapy*, 48, 9-16. doi: 10.1037/a0022186.
- Landelijk Opleidingsdocument Sociaal Werk, 2017, geraadpleegd op 15 september 2020 van https://www.vereniginghogescholen.nl/system/profiles/documents/000/000/212/original/Landelijk_opleidingsdocument_Sociaal_Werk_-_downloadversie.pdf?1494439200
- Lock, J., Le Grange, D., & Agras, W.S. (2010). Randomized clinical trial comparing family-based treatment with adolescent-focused individual therapy for adolescents with anorexia nervosa. *Archives of General Psychiatry*, 67(10), 1025-1032.
- McLeod, B.D. (2011). Relation of the alliance with outcomes in youth psychotherapy: A meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 31, 603-616. doi: 10.1016/j.cpr.2011.02.001.
- Rapport 'Meer van waarde- kwaliteitsimpuls en ontwikkelrichting voor het hoger sociaal agogisch onderwijs' (2015). Geraadpleegd op 26 oktober 2020 van <https://transvorm.org/kennis/strategische-hrm-hrd/documentatie/110/rapport-meer-van-waarde-kwaliteitsimpuls-en-ontwikkelrichting-voor-het-hoger-sociaal-agogisch-onderwijs>
- NIP, BPSW, & NVO (2018). Richtlijn Samen met Jongeren en Ouders beslissen over passende hulp. Geraadpleegd op 1 november van <https://richtlijnenjeugdhulp.nl/samen-beslissen-over-passende-hulp/>

- Pijnenburg, H. (2010). Zorgen dat het werkt. In: H. Pijnenburg (red.), Zorgen dat het werkt: Werkzame Factoren in de zorg voor jeugd (pp 11-60). Amsterdam: SWP.
- Pijnenburg, H., & Van Hattum, M. (2016). Sleutelfactoren doen het samen: Naar een integratief werkzame factorenmodel voor de jeugdsector. In: Berk, M., Hoogenboom, A., De Kleermaeker, M., & Verhaar, K. (red.), De Jeugdprofessional in ontwikkeling. Handboek voor professionals in het jeugddomein. Alphen aan den Rijn: Kluwer.
- Shirk, S.R., Karver, M.S., & Brown, R. (2011). The alliance in child and adolescent psychotherapy. *Psychotherapy*, 48, 17-24. doi: 10.1037/a0022181.
- Tanner-Smith, E.E., Wilson, S.J., & Lipsey, M.W. (2013). The comparative effectiveness of outpatient treatment for adolescent substance abuse: A meta-analysis. *Journal of Substance Abuse Treatment*, 44(2), 145-158.
- Van Arum, S., Verweij, S., Van der Veer, K., (2018) Wat werkt bij integraal werken in de wijk. Geraadpleegd op 10 oktober 2020 van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Wat-werkt-bij-integraal-werken-in-de-wijk.pdf>
- Van Arum, S., Redeker, I., Stouthard, L., Verweij, S., Van Xante, H. (2020) Werkzame elementen van integraal werken. Geraadpleegd op 6 november 2020 van <https://www.movisie.nl/publicatie/werkzame-elementen-integraal-werken>
- Van Hattum, M., Brummel, A., Van Mourik, K., Kemper, A., Menheere, I., Wesselink, M., Oostrik, H. (2019) Kijkkader voor sociaal werkers : 'Een op samenwerking gerichte houding'
- Van Yperen, T., Van der Steege, M., Addink, A. & Boendermaker, L. (2010). Algemeen en specifiek werkzame factoren in de jeugdzorg. Stand van de discussie. Geraadpleegd op 16 september 2020, van <https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Rapport-AlgemeenWerkzameFactoren.pdf> Vereniging Hogescholen (2019), De professionele masterstandaard. Geraadpleegd op 22 oktober 2020 van https://www.vereniginghogescholen.nl/system/knowledge_base/attachments/files/000/001/049/original/De_professionele_masterstandaard_-_juni_2019_-_Vereniging_Hogescholen.pdf?1562752961
- Verheijden, E., & Lange, de, M. (2016). Wat werkt bij integrale jeugdzorg? Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Watson, D., Townsley, R., & Abbot, D. (2002). Exploring multi-agency working in services to disabled children with complex healthcare needs and their families. *Journal of Clinical Nursing*, 11(3), 367.
- Welmers-Van de Poll, M.J., Roest, J.J., Van der Stouwe, T., Van den Akker, A.L., Stams, G.J.J.M., Escudero, V., Overbeek, G.J. & De Swart, J.J.W. (2017). Alliance and treatment outcome in family-involved treatment for youth problems; A three-level meta-analysis. *Clinical Child and Family Psychology Review*. <https://doi.org/10.1007/s10567-017-0249-y>
- Wierda-Boer, H., Kuijer-Siebelink, W., & de Vijlder, F. (2016). Tussen beeld en werkelijkheid II. Ontwikkelingen, trends en beroepsbeelden in de paramedische en verpleegkundige zorg. Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
- Zoon, M. & Berg-le Clercq, T. (2014). Wat werkt in multiprobleemgezinnen? Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

OPEN UP
NEW **HAN_** UNIVERSITY
OF APPLIED SCIENCES
HORIZONS.